

Besluit van gedeputeerde staten van Zuid-Holland van 28 oktober 2025, PZH-2025-880512927, DOS-2021-0006649, tot vaststelling van het Maatregelenpakket erfgoedlijnen 2026

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

Gelet op artikel 1.3 van de Algemene subsidieverordening Zuid-Holland en artikel 1 van de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland 2025;

Overwegende dat de provincie Zuid-Holland inzet op de ontwikkeling van de erfgoedlijnen.

Besluiten:

Vast te stellen het 'Maatregelenpakket erfgoedlijnen 2026'.

De provincie Zuid-Holland zet zich conform het Coalitieakkoord 2023 – 2027 Krachtig Zuid-Holland in voor het behoud en beleefbaar maken van erfgoed voor publiek. De provincie richt zich hierbij op zeven erfgoedlijnen in de provincie Zuid-Holland zoals opgenomen in de Omgevingsvisie Zuid-Holland. De erfgoedlijnen bestaan uit de volgende objecten en elementen:

Atlantikwall

De erfgoedlijn Atlantikwall bestaat uit het samenhangende complex van bunkers/ bunkercomplexen, tankgrachten, maar ook zogenaamde zachte resten die langs de Noordzeekust door de Duitse bezetter zijn gebouwd of benut als onderdeel van de Atlantikwall. Deze Duitse verdedigingslinie had als doel een Geallieerde invasie aan de Europese westkust tegen te houden en zo een tweefrontenoorlog te voorkomen. Zwaartepunten in Zuid-Holland zijn onder meer de clusters Festung Hoek van Holland, de verdedigingswerken in/ bij Den Haag/ Scheveningen, Katwijk en Noordwijk en enkele verdedigingswerken op de Zuid-Hollandse eilanden.

De Erfgoedlijn Atlantikwall heeft als missie het behouden, beschermen en beleefbaar maken van het Atlantikwall-erfgoed in de provincie Zuid-Holland ter herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. De aanleg van de Atlantikwall heeft destijds diepe sporen in stad en landschap getrokken met grote gevolgen voor de bewoners. Het is belangrijk deze herinnering levend te houden vanuit het besef dat vrede hier en nu misschien vanzelfsprekend lijkt maar dat allesbehalve is. Aan de hand van zichtbare en tastbare restanten komt de geschiedenis tot leven en wordt bijgedragen aan het creëren van bewustwording en inzicht waarbij ruimte ontstaat voor reflectie en bezinning. De verschillende verhalen en beelden, zowel vanuit het 'Duitse' als het 'Hollandse' perspectief, vormen hierbij tezamen een gelaagd geheel dat genuanceerder is dan een simpele zwart-wit of goed-fout voorstelling. Dat maakt het beschermen en kunnen beleven van het Atlantikwall-erfgoed vandaag en in de toekomst blijvend relevant. In het voorjaar van 2023 is het Koersdocument 2023-2030 gereedgekomen waarmee het streefbeeld van de Atlantikwall is geactualiseerd. Er zijn vier hoofddoelstellingen benoemd: Niet meer maar beter; Versterken van de Lijn; Herkenbare en onderscheidende clusters en De blik naar buiten.

Historisch Haringvliet

De erfgoedlijn Historisch Haringvliet - de in 2021 verbrede erfgoedlijn Goeree-Overflakkee naar delen van de Hoeksche Waard en Voorne-Putten - wordt gevormd door elementen en structuren die een relatie hebben met de voormalige zeearm van het Haringvliet en Hollands Diep. Hierin staat het verhaal centraal van 'het leven tussen en met het water, als vriend en vijand'. De afbakening omvat een brede 'oeverzone' van de eilanden: de noordrand van Goeree-Overflakkee en de zuidrand van zowel Voorne-Putten als de Hoeksche Waard, inclusief Tiengemeten. Binnen deze geografische afbakening zijn zes kansrijke erfgoedthema's bepaald:

1. De havenkanalen en het maritieme verleden;
2. De karakteristieke dorpen die in verbinding staan met het Haringvliet, het Hollands Diep en de Bernisse;
3. Dijken;
4. Kreken (incl. de Bernisse);
5. De Watersnoodramp 1953 (inclusief de deltawerken Haringvlietdam en de Volkerakdam);
6. De waterlinies: de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak, en de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet (inclusief de vestingsteden Brielle en Hellevoetsluis).

Deze zogenaamde blauwe waterlijn biedt kansen voor samenwerking met andere gebiedsontwikkelingen en partners, zoals de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta en de provincie Noord-Brabant in relatie tot de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak.

Landgoederenzone

De erfgoedlijn Landgoederenzone bestaat uit een parelsnoer van landgoederen, buitenplaatsen en kastelen, die als grotendeels aaneengesloten groene zone een belangrijke rust- en recreatieruimte in de Randstad vormt. De Landgoederenzone loopt geografisch langs de binnenduinrand: op de strandwallen vanaf het Westland tot en met Hillegom en langs de trekvaarten Vliet en Haarlemmertrekvaart. Gezamenlijk vertellen deze landgoederen en buitenplaatsen het verhaal van adel en welvarende stedelingen die vanaf de 17de eeuw een zomerverblijf op het platteland bouwden, om hier de drukke en vieze stad tijdelijk te kunnen ontvluchten.

Alle buitenplaatsen vormen van oudsher een ensemble bestaande uit de statige landhuizen met hun (moes)tuinen, parken en waterpartijen en bijgebouwen zoals orangerieën, koetshuizen en portierswoningen. Bij de grotere landgoederen behoorden ook de pachtboerderijen met weidegronden en hakhoutbossen, wat we tegenwoordig als waardevolle verbindende cultuurlandschappen zien. De locaties in de Landgoederenzone zijn daarom bijna allemaal voorzien van ruimtelijke bescherming in de provinciale Omgevingsverordening, in de vorm van een landgoed- of kasteelbiotoop. Daarnaast hebben veel van de groene tuinen en parken en historische (bij)gebouwen een status als rijksmonument. Onder de noemer Hollands Buiten werkt de erfgoedtafel aan het behouden en verbeteren van de Landgoederenzone, het realiseren van economische dragers en het vergroten van de herkenbaarheid en samenhang tussen de landgoederen. Maar het belangrijkste is het versterken van de beleefbaarheid voor bewoners en bezoekers, uiteraard in balans met behoud van rust en natuurwaarden. Met het visiedocument 'Hollands Buiten, ruimtelijk beeld voor de landgoederenzone' wordt gewerkt aan het realiseren van deze ambities, onder het motto: 'Hollands Buiten, verrassend rijk aan cultuur, historie, natuur en rust'. In 2024 is door de erfgoedtafel het aanvullende Koersdocument voor de Landgoederenzone vastgesteld. Hiermee wordt meer aangesloten op actuele ruimtelijke en sociaal-maatschappelijke opgaven. Op de jaarlijkse Dag van het Kasteel (2e Pinksterdag) presenteren alle deelnemende locaties zich succesvol aan het publiek.

Maritieme Industrie

Door de aanleg van de Nieuwe Waterweg in 1872 kwam er een directe verbinding van Rotterdam met de zee. Hierdoor ontwikkelde zich van Hoek van Holland tot en met Gorinchem een groot industrieel complex rond de scheepsbouw, baggerbedrijven en toeleverende bedrijven van de metaalindustrie. Langs de vaarwegen bevinden zich talloze bedrijven die gezamenlijk het maritieme cluster vormen. De maritieme industrie bepaalt in grote mate de identiteit, in een dynamisch gebied met veel ruimtelijke en economische ontwikkelingen. De erfgoedlijn Maritieme Industrie richt zich op het verhaal van de industrialisatie van de maritieme sector (ijzeren eeuw) langs de Nieuwe Waterweg, het Scheur, de Nieuwe Maas, de Noord en de Merwede van Hoek van Holland tot en met Gorinchem (waterwegen en hun oevers). De periode is globaal

afgebakend van 1870 tot 1970. Het gaat om maritiem gerelateerde (maak)industrieën zoals scheepswerven, scheepsberging- en baggerbedrijven, fabrieken, handelshavens en bedrijven die zich bezig hielden met opslag en overslag van goederen. Ook objecten als dokken, kranen, radarstations, stoommachines, loodsen, arbeiders- en directiegebouwen. Tot slot infrastructuur voor deze industrieën, zoals sporen, wissels, kademuren, steigers, bolders, havenhoofden en scheepshellingen.

Neder-Germaanse Limes

De Neder-Germaanse Limes is het grootste archeologische monument van ons land. Dit monument heeft sinds 2021 de status van Unesco Werelderfgoed. Tweeduizend jaar geleden strekte het Romeinse Rijk zich uit van Engeland tot Syrië en van Roemenië tot Marokko: een oppervlak dat groter is dan de huidige Europese Unie. De grens rond dat enorme rijk, de Limes, had een lengte van 7.000 km. In Zuid-Holland liep deze van Katwijk langs de Oude Rijn via onder meer Alphen aan den Rijn, Zwammerdam en Bodegraven naar Utrecht en Gelderland richting Remagen in Duitsland. De erfgoedlijn bestaat uit archeologische resten van forten (castella), wachttorens en burgernederzettingen (vici), verbonden door de Limesweg. Daarnaast behoren de Vliet (Fossa Corbulonis / Corbulogracht) en Forum Hadriani (Civitas Cananefatium) tot de erfgoedlijn Neder-Germaanse Limes.

Bij de ontwikkeling van de erfgoedlijn wordt ingezet op de Oude Rijn en Vliet als Romeinse waterbaan, met de Romeinse schepen van Zwammerdam als iconen en merk van de Zuid-Hollandse Limes. Gevisualiseerde en beleefbare castella zijn door routes over land en water zichtbaar en beleefbaar en met elkaar verbonden en zijn ingebed in een voor de recreant en toerist interessant Romeins aanbod.

Naast de erfgoedlijn neemt Zuid-Holland deel aan de Nederlandse Limes Samenwerking (NLS) en enkele internationale netwerken met onder anderen de Duitse regio's Noord Rijn Westfalen en Rijnland Palts én is Zuid-Holland Lead Partner van het Straits project 'Bridging the North Sea'. Zie hier, enkele aansprekende voorbeelden van interprovinciale en (inter)nationale samenwerking over de Romeinse archeologie en het zichtbaar maken door middel van het vertellen van bijzondere verhalen zodat het (wereld)erfgoed behouden blijft voor de toekomstige generaties.

Oude Hollandse Waterlinie

In tijden van oorlog je land onder water zetten, het is een typisch Nederlandse vinding. In het 'Rampjaar' 1672 werd water voor het eerst op grote schaal ingezet als verdedigingsmiddel. Toen een Franse legermacht van 120.000 man ons land binnenviel werd een brede strook land tussen de Zuiderzee (het huidige IJsselmeer) en de Biesbosch geïnundeerd (onder water gezet). De (Oude) Hollandse Waterlinie was een feit. De eigenlijke functie van de Oude Hollandse Waterlinie was het verdedigen van de provincie Holland. Hier lag Den Haag, het politieke centrum van de Republiek, maar ook de belangrijkste handelssteden Amsterdam, Leiden, Delft, Gouda en Rotterdam. De Oude Hollandse Waterlinie bestaat uit elementen die het functionele defensiewerk uit de periode van 1672 belichten. Het gaat daarbij om de inundatiekommen en inundatiegebieden. Daarnaast behoren de stedelijke vestingen, de dijken en kades langs de rivieren en rond de te inunderen polders, de inundatiesluizen, forten en schansen tot deze erfgoedlijn. Het cultuurlandschap van de Oude Hollandse Waterlinie is uniek. Op veel plekken is het cultuurlandschap van steden en ommelanden, zoals dat ten tijde van de inwerkingstelling van de Waterlinie in 1672 was, nog goed leesbaar.

Trekvaarten

De erfgoedlijn Trekvaarten gaat over de 'Intercity van de 17e eeuw', ook wel de Gouden Eeuw genoemd. Het vertelt het verhaal van de door de mens gegraven waterverbinding, met trekschuiten- en jaagpadenstructuur en vervoer van goederen en mensen over water. Het bestaat uit historische transportassen tussen de opkomende Hollandse steden: het water van en de oevers langs de

trekvaartverbindingen Leiden - Haarlem, de Vliet, de Schie en de Delflandse trekvaarten. Sinds de herijking van de erfgoedlijnen in 2024 vallen sinds januari 2025 ook de trekvaarten Leiden - Utrecht (Oude Rijn) en Amsterdam - Gouda binnen deze erfgoedlijn. Insteek is om de trekvaartgebonden elementen te herstellen en terug te brengen, trekvaarthaltes te benadrukken, het vaarnetwerk te verbeteren en publieksbereik en promotie. Ook wordt ingezet op de Core Business (handel en economische groei) van de oude Hollandse steden; het Hollands Welvaren. De historische vaarwegen maken deel uit van onze identiteit als waterrijke provincie. Het waren eeuwenlange hoofdverbindingen tussen steden en van belang als OV-netwerk, voor handel en vervoer van personen. Ze zijn zeer bepalend geweest voor ruimtelijke en economische ontwikkeling van de stad en het landschap.

Met de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland 2025 kunnen uitsluitend subsidies worden aangevraagd voor projecten uit het Maatregelenpakket erfgoedlijnen. In onderstaande tabel worden de projecten, partijen, subsidiebedragen en prestaties genoemd waarvoor subsidies kunnen worden aangevraagd in het kader van deze subsidieregeling. Over deze projecten is positief geadviseerd door de leden van de zeven erfgoedtafels met als doel opname in het Maatregelenpakket Erfgoedlijnen Zuid-Holland 2026 waarvoor de Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland zal worden opengesteld in de periode november en december 2025.

Atlantikwall			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall	30.000	Bunkerdag 2026	Organiseren van de Bunkerdag 2026 (30 mei)
Atlantikwall Museum Noordwijk	100.000	Het realiseren van een nieuw ontvangstgebouw (fase 1)	Casco nieuw ontvangstgebouw
Stichting Forten Nederland	30.831	Ontwikkelen van een wandel- en fietsroute gids	- Handzame A5 routegids (oplage 30.000) - Kleine promotiecampagne social media
Stichting Biberbunker Oostvoorne	57.059	Centrale Buitenruimte in Oorspronkelijk Landschap (fase 3)	- Aansluiting drinkwaterleiding, wifi-internet Biber-terrein, aanleggen roosters en storten betonpad - Fysieke loopgraaf-markeringen - Vernieuwde presentatie radarvoet - Verbeterd dak, nooduitgang en entrees verschillende bunkers - Beplanting rondom het Biber-terrein
Stichting Atlantikwall Museum Den Haag	35.000	Het toegankelijk en beleefbaar maken van de complete verdedigingsstaf locatie Badhuisweg	- Het toegankelijk en beleefbaar maken van een 6-tal extra bunkers - Het maken van 6 verbindingspaden en twee enkele loopgraven
Stichting Commandobunker 8810 Westland	12.262	Bunkermuseum Westland Commandobunker 608	- Plaatsen pantser deuren - Herstelwerkzaamheden bunker binnen en buiten, betonherstel en dakbedekking - Aanleggen digitale infra
Icoon HvH BV	19.000	Terugbrengen bunker in oude staat met oog voor functie van kunstmuseum	- Reinigen, restauratie en herstel buitenzijde - Installatie lichtplan/-kunstwerk
Museum Bescherming Bevolking Rijswijk	20.941	Restauratiewerkzaamheden WO2 Kuver bunker (fase 1)	- Waterdicht maken - Herstellen scherfmuren - Terugplaatsen schoorstenen op dak en zijkant

Historisch Haringvliet			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Gemeente Goeree-Overflakkee	120.200	Verhalen langs het Haringvliet – Verborgen geschiedenis zichtbaar maken en vertellen (fase 1)	- Realiseren 5 panelen - Realiseren AR-route - Opknappen ponton
Gemeente Hoeksche Waard	60.000	Herstel interieurelementen Fort Buitensluis	- Ramen/vensters duurzaam geconserveerd en functionerend - Metselwerk vloeren hersteld
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland	39.500	Cultuurhistorie Tiengemetten	Restauratie aardappelloods en schafthuisje

			• Terugbrengen enkele CH-elementen zoals klompenrek op veerstoep en flessenpost bij Karantijn-gebouw • Ontwikkelen Podwalk route
Stichting Visserij Historie Middelharnis	14.595	Restauratie en vervanging mast MD3 (voormalige vissersboot, Middelharnis 3)	• Vervaardigen en plaatsen nieuwe houten mast
Stichting Eilandmarketing Goeree-Overflakkee	40.000	Het Haringvlietpad – wandelroute met digitale erfgoedbeleving	• Het realiseren van drie hoogwaardige AR-belevingen op plekken langs het Haringvlietpad
Stichting Stede en Vrye Heerlykheit	24.546	Fase 2 - uitbreiding Abbenbroek, Bernisse toen en nu, verbindend water als vriend en vijand, stromend langs erfgoed op Voorne & Putten	• Realiseren van twee aansprekende, professionele 3D web uitwerkingen in kleur met GPS functionaliteit incl. design en programmeerwerk van de gereconstrueerde erfgoedlocaties (te weten de haven, middeleeuwse kerk en het (verdwenen) Abbenbroeks kasteel)
Stichting tot Behoud van de AMS ms Bernisse	36.930	Restauratie Dek AMS ms Bernisse	• Ca. 80 m² houten dek vervangen of restaureren conform historische specificaties en veiligheidsnormen • Minstens 10 socialmedia posts • Minstens 5 korte video's op YouTube
Stichting Kunst en Cultuur BRES	61.300	Erfgoedleerlijn voor de jongere generaties (Canon Voorne aan Zee, startpunt van de canon van het Historisch Haringvliet)	• Conceptprogramma met pilot Canon Voorne aan Zee • Definitief programmavoorstel met Implementatieplan • Lesmateriaal voor Canon Voorne aan Zee
Stichting Ramtorenschip Buffel	28.000	De Buffel Vertelt – interactieve digitale verhalenpresentatie	• 360° film • Diverse scenes • VR-Presentatie
Beheersstichting Zuiderwaterlinie	25.000	Deelname Zuiderwaterlinie	• Deelname met andere overheden (o.a. gem. Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard en prov. Noord-Brabant) aan de Alliantie Zuiderwaterlinie

Landgoederenzone			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Stichting Erfgoed Oud-Poelgeest	138.800	Herbestemming tuinmanswoning	• Herbestemming tuinmanswoning Oud Poelgeest
Vakgroep van historisch onderzoekers en planopstellers van Groen Erfgoed	17.500	Petzold-handreiking	• Petzold-publicatie met kennisverdieping en beheerhandreiking

Stichting Beheer Park Rusthoff	46.308	Opstellen beheerplan en uitvoering verbeteringen in het park	• Beheerplan • Uitvoering verbeteringen op basis van cultuurhistorisch onderzoek
Stichting Duivenvoorde	53.611	Restauratie donjonmuur en dessertkamer, en nieuwe toiletgroep	• Gerestaureerde kelder en dessertkamer • Nieuwe toiletgroep
Lenneke's Wetenschapsstem	41.000	Tussen muren en mensen, een jongerenproject	• Drie long-term podcasts • Tientallen korte video's voor Instagram
Gemeente Wassenaar	377.703	Restauratie interieur bel-etage De Paauw - fase 1	• Restauratie interieur bel-etage De Paauw - fase 1
Stichting Rust en Vreugd	40.768	Restauratie tuinmuur Rust en Vreugd - deel 2	• Restauratie tuinmuur Rust en Vreugd - deel 2
Stichting Duivenvoorde	14.025	Onderzoek energietransitie	• Onderzoeksrapport met advies
Vereniging Hendrick de Keyser	15.222	Geluidswerende wand Huys te Warmont	• Bouwkundige werkzaamheden voor een akoestische wand met behoud van historische details • Kleuronderzoek aan bovenpaneel deur, wandbespanning en timmerwerk
Stichting Monumentenbezit	28.852	Masterplan en films herbestemming Kasteel Oud-Wassenaar	• Film (ca. 8 min) in aansluiting op de films van Stichting Monument en Verhaal • Vastlegging van het proces van de herbestemming, de restauratie zelf en de waarde van het monument in 6 korte video's, 2 artikelen en een fotoboek • Vervaardigen van het masterplan (boek ca. 30 pagina's liggend A4) • Presentatie van dit boek aan het publiek tijdens een bijeenkomst met bijbehorende lezingen

Maritieme Industrie			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Gemeente Ridderkerk	35.500	Gedenkteken maritiem erfgoed Bolnes	• 2 podcast verhalen over de maritieme industrie • Gedenkteken Boele (in de vorm van het vml. logo van de werf) • Plaatsen van 2 cultuurhistorische informatievoorzieningen • Plaatsen van 5 bolders
Stichting Leefwerf de Biesbosch	25.000	10-jaren ontwikkelplan	• Een 10-jaren ontwikkelplan t.b.v. organisatiestructuur, openingstijden, verdienmodellen, samenwerkingen,

			publieksfuncties en nevenactiviteiten
Stichting Nationaal Baggermuseum	143.000	Doorontwikkeling Stichting Nationaal Baggermuseum	• Collectie professionaliseren (registratiesysteem, beheer) • Website (content, communicatie, identiteit, ontwerp, implementatie) • Cultuurhistorisch onderzoek (interviews, films, tekst, conservator, archivering)
Port of Rotterdam	65.000	Expeditie RDM	• Wandel- en fietsroute (content, software, website, app) • Folders met route en informatie • Interactieve maquette incl. tijdslagen (ontwerp, apparatuur)
Stichting Erfgoedhavens Rotterdam	75.000	Brugwachterstorentje Wijnhaven Rotterdam	• Ponton met verankering, wenteltrap en 2 beweegbare loopbruggen • Voorzieningen (kitchenette, toilet/ douche) en aansluiting op infrastructuur (water, elektra, riool) • Programmering (2 exposities) en cultuurhistorische informatievoorziening
Stichting Open Monumentendag Rotterdam	40.000	Ongehoorde verhalen - theatrale monumenten - tijdreis	• 5 basisscholen in 3 opeenvolgende leerjaren op 3 maritieme monumenten in het Rotterdamse havengebied • 12 voorstellingen tijdens OMD weekend • Teasers en lesbrieven • 1 audioverhaal/ TV rapportage/ fotoverhaal
Stichting Nederlandse Cultuur & Erfgoed Initiatieven	17.500	Sliedrecht Calling	• Voorbereiding, ontwikkeling van het systeem, implementatie • Inrichting tentoonstelling • Publiciteit • Onderzoeksbureau
Gemeente Rotterdam	350.000	Restauratie Katoenveem	• Wind,- en waterdicht maken en herstel betonrot van rijksmonumentale pakhuis Katoenveem in Rotterdam

Neder-Germaanse Limes			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Lenneke's Wetenschapsstem	21.000	Historisch koken langs de Limes/Voedsel verbindt! (pilot in 2026)	• Receptenpamflet ontwikkelen met samenwerkingspartners zoals Ipse De Bruggen, Refugee Company, Hortus Populus en MBO-koksopleidingen en Schooltuinen Leiden • Kweek: het telen van groenten op locaties als schooltuinen, Hortus Populus in Bodegraven en Ipse De Bruggen in Zwammerdam waarbij indien mogelijk wordt gewerkt met Romeinse gewassen • Workshops: zes op maat gesneden sessies per doelgroep (scholieren basis- en middelbaar onderwijs; statushouders en bewoners van asielzoekerscentra; mensen met een verstandelijke beperking; mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en pensioengerechtigden) op twee bader te bepalen locaties • Evaluatie van dit pilotproject na een jaar
Stichting Nigrum Pullum ad Vitam	23.750	Via Principalis, aanvulling op project 'Romeins leven'	• Aanleg Romeinse weg (Via Principalis) van 30 m lang en 4 m breed • Opstellen ontwerpschets • Vervaardigen bouw-/aanlegtekening • Aanschaf bouw materiaal • Legeskosten omgevingsvergunning (indien van toepassing)
Mijn DMA	15.000	Beleef de Limes vanaf het water/Romeinse patrouille	• Het ontwikkelen van een suproute vanuit Zwammerdam om de Neder-Germaanse Limes vanaf het water te beleven. • Aanbieden van twee arrangementen: • Romeinse patrouille met gids; • Zelfstandige route met spelelement; • Rondleidingen door vrijwilligers bij Romeinse patrouille (locatie: landgoed Hooge Burch in Zwammerdam vanuit Grand Café 'De Haven' NIGRVM PVLLVM op het terrein van zorginstelling Ipse de Bruggen);

			• Evaluatie beide arrangementen na afloop recreatieseizoen 2026
Stichting Verborgten Stad	30.000	Young Forum Hadriani	• Ontwikkelen hotspot door Platform History 5D; • Coördinatie onderzoek naar vertaling archeologische vondsten (o.a. Romeins badhuis) naar digitale reconstructies in de vorm van animaties; • Samenwerking in de vorm van drie afstudeerprojecten van studenten aan de Design Academy Eindhoven (DAE) over het beleefbaar maken van Forum Hadriani; • Vooronderzoek archeologische vondsten ten behoeve van • Ontwikkeling van een 'open source' onderwijsprogramma rond het zichtbaar maken van Forum Hadriani in samenwerking met het Corbulo College en het John Dewey College inclusief realiseren van twee concrete projecten van leerlingen • Opzetten publiekscampagne online, via sociale media en andere communicatiekanalen met de projectpartners en een lanceringsbijeenkomst in het Huygens Museum te Voorburg
Gemeente Katwijk	51.500	Weg van de Romeinen!	• De projectactiviteiten bestaan uit het inzetten van diverse middelen om het Limes Werelderfgoed onder de aandacht te brengen van zowel inwoners van Katwijk als andere geïnteresseerde doelgroepen • Rondreizende expositie over het UNESCO Werelderfgoed Neder-Germaanse Limes inclusief promotiemateriaal • Uitvoeren van geofysisch onderzoek naar de Limesweg • Ontwikkelen educatieve publicatie gericht op de deelnemers internationaal archeologen congres in 2027 (European Association of Archaeologists, EAA) in Leiden en Katwijk

Stichting Mooi Matilo	15.000	Training the troops	• Continuering programma UNESCO Werelderfgoed Park Matilo Leiden door ondersteuning vrijwilligers; • Voorbereiding activiteiten en versterking programma Park Matilo 2026, 2027 en 2028; • Versterking vrijwilligersgroep Stichting Mooi Matilo door 6 trainingen door gastdocent; • Ontwikkelen nieuwe evenementen in Park Matilo met deelname vanuit andere Limes Presentatie Units (LPU's) inclusief kennisdeling
Gemeente Alphen aan den Rijn	70.000	Gezondste/groenste binnenstad aan de Limes	Uitwerking van Programmavisie Gezond Stadshart 2035 in de vorm van de volgende deelprojecten: • Romeinse fruitbomen in plantenbakken als onderdeel route in stadscentrum van Alphen a/d Rijn; • Ondersteuning Romeins Weekend 2026 in Alphen a/d Rijn met deelname van de vier Alphen Limes Presentatie Units (LPU's); • Symposium Romeinse archeologie in de gemeente Alphen aan den Rijn in juni 2026, onderdeel uitbreiding Romeins Weekend 2026 in Alphen a/d Rijn ('Alphen, Wereldstad aan de Limes' en aansluitend op Nationale Archeologie Dagen, NAD in 2026)

Oude Hollandse Waterlinie			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
Houtzager Consulting Services (Liniebureau)	32.750	Varen en lopen langs de linie	• Inventarisatie borden en afstemming met gemeenten • Opstelling routeplan en beheersinformatiesysteem • Inhoudelijke vernieuwing displays OHW-borden • Reparatie/vervanging 27 borden en vernieuwing/plaatsing 5 recreatieobjecten • Openingscampagne borden; • Routeinformatiebeheer 2026-2031 • Uitbreiding lus Vijfheerenlanden
Houtzager Consulting Services (Liniebureau)	27.500	Het verhaal van de vestingsteden	• 15 vernieuwde audiotours • 3 podwalks Kerken onder vuur • 5 podcasts over diverse thema's

			• 5 webinars over diverse thema's • Online omgeving voor minstens 5 jaar
Theater Mens	34.000	Doeboek: Wouter v/d Waterlinie, op zoek naar de schat uit 1672	• Interactief boek • Online omgeving voor minstens 15 jaar • 15 Filmpjes • Muntschat
Stichting Schoonhoven Zilverstad	32.500	De Waterlinie escape	• Realisatie en plaatsing van 15 puzzelopdrachten in Schoonhoven en Nieuwpoort • Actieve betrokkenheid van minimaal 100 jongeren via scholen, testpanels en puzzels • In 2026 500 deelnemers met groei naar 2000 deelnemers in 2027 • Lancering van meertalige digitale routes
Stichting Forten Nederland	22.100	Actieplan communicatie Oude Hollandse Waterlinie 2026-2030	• Enquête onder organisaties/leden erfgoedtafel • Een samenhangend uitvoerbaar en laagdrempelig communicatie- en marketingplan voor en door alle leden van de erfgoedtafel • Daaruit voorkomend een actie/checklijst voor alle erfgoedtafel leden
Praktijkpioniers	28.000	Grensverleggers OHW / Linielab	• Een analyse met een praktische toolkit met werkvormen en pilots advies • Uitvoering van 4 pilots met jongeren bij erfgoedlocaties • Slotbijeenkomst met presentatie toolkit en overdracht aan netwerk
Stichting Struinen en Vorsen	35.000	Waterlinie Experience Inundatie	• 3 verhaallijnen • 3 korte vlogs en teaser • 3 Waterlinie Expeditietours • Waterlinie Experience folder (oplage 10.000) • Waar te vinden voor het publiek
Cruxquest	19.520	Podwalks	• Realisatie van 8 podwalks • Het mobiliseren en betrekken van plaatselijke partijen waaronder jeugd, bewoners, historische verenigingen • Het plaatsen van de podwalks op de site van de OHW

Stichting Forten Nederland	17.451	Projectenoverzicht OHW	Het bewijsboek / naslagwerk / leer- en inspiratieboek van 13 jaar erfgoedtafel Oude Hollandse Waterlinie
----------------------------	--------	------------------------	--

Trekvaarten			
Subsidieontvanger	Maximale subsidie	Projectnaam	Prestaties
College van Bruggemeesteren	40.721	Brugwachterswoning en Tolbrug te Nieuwerbrug	- Groot onderhoud buitenzijde tolhuis. o.a. voegwerk, schilderwerk en restauratie van ramen - Stralen en verven van de brug - Uitlichten/ verlichting tolbrug- en woning - Aanbrengen camera en veiligheidssysteem - Opzetten website met historie Tolbrug t.b.v. toerisme en verhalen vertellen d.m.v. een QR code
De Rode Draad B.V.	49.998	Historische Trekvaartdagen 2026	Drie Historische Trekvaartdagen op even zoveel verschillende locaties
Stichting "De Salamander"	29.000	Hollands Welvaren aan de Vliet	6x 5D-beeld van buiten- en binnenkant Salamander met infoteksten van alle cruciale kenmerken, 3D-model met animaties, digitaal platform History 5D - Ontwerp en uitvoering lesprogramma's voor basisscholen en voortgezet onderwijs, projecten/stages voortgezet onderwijs (i.s.m. regionale scholen en opleidingen) - Ontwerpen en vullen 'digitaal archief', publicaties en lezingen (i.s.m. Erfgoedhuis ZH) - Publieksdagen 2026, 2027 en 2028. PR en promotie. Publicaties/lezingen etc.
Stichting The Art Foundation	30.000	Het trekpaard - Levend erfgoed	- Blijvend sculptuur - Onthullingsfestival voor jongeren - Educatief programma - PR en marketing
Stichting Struinen en Vorsen	24.965	Trekvaarten op de kaart	- Inventarisatie en -bijeenkomst - Ontwikkeling van interactieve trekvaartroutekaart (oplage 12.500) - Verhaal over de trekschuiten als 'intercities van de Gouden Eeuw' met

			een doorvertaling naar het heden online gedeeld • Geschikt maken voor online communicatie en deelbaarheid • Distributie kaart via erfgoedpartners, deelnemers op de kaart en VVV's en TIP's en online • Sociale media campagne i.s.m. erfgoedpartners en betrokkenen • Persberichten naar lokale, regionale en landelijke pers, radio, tv en via erfgoedpartners en advertenties in recreatiekrant Nieuwkoop en Groene Hart
Gemeente Teylingen	56.866	Uitkijkpunt Moleneiland Boekenburgerbos, Nieuw Boekhorst	• Uitzichtpunt van cortenstaal met tekst en afbeeldingen in de borstwering • Vlonderpad met aanlegvoorziening • Publiciteit over de poldermolen en de trekvaart • Blijvende aandacht en informatieoverdracht over de poldermolen en de trekvaart d.m.v. QR-code
Stichting Historische Scheepswerf Klaas Hennewerf	38.000	Opleidingsplaatsen voor jongeren op de traditionele scheepstimmerwerf 2026	• Begeleiding stagiairs (960 uur) • Materiaal • Stagevergoeding • Gebruik werf
Stichting Historische Scheepswerf "Zorg en Vlijt"	46.500	Trekschuit 'Vrouwtje' als Klimaatschuit	• Innovatieve voortstuwing middels zeezoutbatterij en elektromotor • Inrichting als klimaatschuit • Studenten- en vrijwilligersbegeleiding
Stichting Cultureel Forum Schiedam	40.000	Trekvaarten Zie de Schie	• 16 belevingstochten met storytelling tijdens de tocht en een rondwandeling/rondleiding op locatie • Wandelroutes langs maritiem erfgoed langs de Schie en langs het verdwenen erfgoed • Social media campagne en advertenties op sociale platforms • Marketingcampagne zowel online als offline met flyers (5000), posters (100), billboardreclame langs wegen, pers publiciteit • Videofilm en fotoreportage • Bustochten (16) naar centrum van Schiedam voor vele activiteiten op en rond de Schie in het kader van de trekvaart

			• NME-project voor kinderen over het belang van een Schone Schie i.s.m. Rotary
N.V. Koninklijke Porceleyne Fles	55.000	Restauratie Historische Binnentuin	• Architect • Fundering sloop bestaande serre, incl. grondwerk • Herstellen gevel • Herstellen kozijnen • Tuinherstel + aanleg
Gemeente Alphen aan den Rijn	300.000	Restauratie rijksmonument de Koudekerksebrug	• Restauratie en groot onderhoud brug • Twee producten (zoals een folder, wandelroute, infobord, publicatie of beeldmerken) m.b.t. trekvaartgeschiedenis • Activiteit (zoals een rondleiding) m.b.t. trekvaartgeschiedenis • Communicatie naar belanghebbenden, omwonenden, pers, etc.

Den Haag, 28 oktober 2025

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

secretaris
drs. M.J.A. van Bijnen MBA

voorzitter,
mr. A.W. Kolff